

КОДЕКСИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ – НАПРЯМОК РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН У КРАЇНІ

У статті визначено основні особливості та етапи розвитку законодавчої бази з корпоративного управління в Україні та інших країнах світу. Розглянуто виникнення в цих країнах кодексів щодо корпоративного управління та визначено напрямки, які дозволять поліпшити стан вітчизняного корпоративного права.

The paper identifies key features and stages of development of legislation on corporate governance in Ukraine and other countries. The emergence in these countries of codes concerning corporate governance and determination of directions that will improve the condition of native corporate law are considered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Традиційно корпоративне управління в різних країнах світу регулювалося за допомогою корпоративного законодавства. Однак з розвитком корпоративних відносин стало очевидно, що для побудови ефективної системи корпоративного управління законодавчих актів недостатньо, необхідно, щоб учасники цих відносин брали на себе добровільні зобов'язання у цій сфері, що дозволить більш гнучко будувати стосунки і підвищить рівень довіри інвесторів. Таким чином, з'явилася ще одна форма регулювання корпоративного управління – кодекси корпоративного управління. Розвиток законодавства з корпоративного управління і виникнення корпоративних кодексів, як однієї з форм регулювання корпоративних відносин, має свої особливості в кожній окремій країні.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженням процесів становлення та розвитку законодавчої бази з корпоративного управління присвячені праці С. В. Алексеєва [1, с.3-10], Г. В. Карпенко, А. П. Данькевича [2, с.39-46], О. І. Коваленко [3, с.15-23], В. В. Круш [4, с.283-289]. У цих працях розглянуті характерні особливості кожного з етапів розвитку корпоративного законодавства та зміни у законодавстві з питань регулювання корпоративних відносин.

Інші дослідники А. Бахарев [5], А. Костюк, Е. Кондруніна [6, с.11-15], Н. Тесакова [7, с.80-133] розглянули в своїх працях питання виникнення корпоративних кодексів, та їх важливість для розвитку корпоративних відносин як для країни в цілому, так і для окремо підприємства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах важливим є одночасний розгляд таких двох взаємопов'язаних напрямків, як розвиток законодавства з корпоративного управління та виникнення корпоративних кодексів. Не менш важливим є розробка певних рекомендацій, які дозволять поліпшити стан вітчизняного корпоративного законодавства та привернути увагу потенційних інвесторів.

Постановка завдання. Метою цієї публікації є аналіз та систематизація процесів розвитку законодавчої бази з корпоративного управління в Україні та інших країнах світу, а також виникнення в них кодексів корпоративного управління. Для досягнення цієї мети одним з головних завдань є визначення напрямків, які дозволять поліпшити стан вітчизняного корпоративного права.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кожній країні корпоративне законодавство має свої особливості. Це пов'язано з тим, що в результаті еволюції склалися дві основні системи права: цивільне право (civil law) і загальне право (common law). Таким чином, базовим розмежуванням, зазвичай, є наявність в країні традицій "цивільного" (civil) права (Франція, Німеччина і залежні країни) або "загального" (common) права (Англія, США

і залежні країни). Різні автори виділяють від двох до чотирьох моделей корпоративного права: романо-германської (континентальна, кодифікована, джерело – закон) і англо-американської (острівна, "загального права", без галузей права, джерело – судовий прецедент); французька, німецька і англо-американська; французька, німецька, скандинавська і англо-американська.

Що стосується українського корпоративного законодавства, то воно має більше схожих моментів з корпоративним законодавством європейських країн. В Україні, як і в континентальній Європі, використовується загальноприйнятий поділ права на публічне (організація держави і його відношення з приватними особами) і приватне (регулювання і захист інтересів приватних осіб).

Приватне право, у свою чергу, підрозділяється на дві основні частини: цивільне (загальні норми, які регулюють стосунки приватних осіб) і торговельне (стосунки приватних осіб у зв'язку з отриманням прибутку). Очевидно, що значною мірою це пов'язано з історичним впливом в континентальній Європі таких країн, як Франція (Цивільний і Торговельний кодекси Наполеона 1804–1807 рр.) і Німеччина (Торговельний кодекс Бісмарка 1897 р.). Етапи розвитку корпоративного права в деяких країнах представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Етапи розвитку корпоративного законодавства

Країна	Рік	Прийнятий документ
Франція	1804	Був випущений Цивільний кодекс Франції
	1807	Наполеоном I був прийнятий Торговельний кодекс
Німеччина	1892	Закон про товариства з обмеженою відповідальністю
	1897	Торговельний кодекс Бісмарка
	1909	Закон про несумлінну конкуренцію
	1937	Ухвалюється Закон про акціонерні товариства
Великобританія	1862	Закон про компанії, із змінами в 1985 році
	1890	Закон про відповідальність директорів
	1907	Закон про партнерство
	1985	Закон про угоди з цінними паперами учасників компанії Закон про злиття компаній
США	1866	Закон про громадянські права
	1890	Ухвалений антитрестовий закон Шермана
	1933	Закон про цінні папери
	1967	Загальний закон про корпорації штату Делавер
	1969	Закон про партнерство
	1977	Загальний закон про корпорації в штаті Каліфорнія
Японія	1899	Торговельний кодекс
	1951	Закон про компанії
Польща	1934	Торговельний кодекс (з подальшими змінами)
Угорщина	1988	Закон VI про комерційні суспільства
Чехія	1991	Торговельний кодекс

Для деяких країн континентальної орієнтації характерний "дуалізм" частки права – наявність і Цивільного, і Торговельного кодексів (Франція, Німеччина, Іспанія, Греція, Туреччина, Японія). "Моністичне" приватне право (тобто регулювання норм торговельного права у рамках єдиного Цивільного кодексу) є у Швейцарії, Італії та інших країнах.

Іншою, по суті формальною відмінністю, є деталізація (чи її відсутність) норм акціонерного права в спеціальних законах. Спеціальні закони, що відносяться до акціонерних товариств (АТ) (окрім кодексів), є нині в більшості країн, наприклад, у Франції (Закон про торговельні товариства 1966 р.), в Німеччині (Закон про акціонерні товариства 1965 р.), в Швейцарії (Зобов'язальний закон), в Японії (закон 1951 р.) та ін. В Італії, навпаки,

діяльність АТ регулюється Цивільним кодексом.

Що стосується країн з транзитивною економікою, то в жодній не існує законодавства з корпоративного управління (у широкому сенсі, з урахуванням усіх зв'язаних нормативних актів), яке можна було б оцінити як високорозвинене. Це законодавство відбиває не стільки те, що вже є, скільки те, що повинно бути, або у кращому випадку знаходиться у стадії становлення. Це щось на зразок першої стадії розвитку права, але йому сприяє те, що воно може спиратися на досвід, що мається у світі, і уникнути тим самим періоду проб і помилок. При цьому безперечний пріоритет континентального права, проте це не унеможливило використання окремих вдалих конкретних рішень англо-американського права. Для країн з транзитивною економікою неможливо виділити якісь універсальні тенденції, оскільки діапазон національних моделей, що формуються, у цих країнах украй широкий, і охоплює самі протилежні підходи: від домінування орієнтації на все більше розгалужене і детальне корпоративне законодавство в результаті розвитку реальних процесів і практики корпоративного контролю (Польща, Угорщина, Чехія, Росія) до концепції повного самоусунення держави від проблем корпоративного управління (Естонія).

Законодавча база корпоративного управління в Україні почала формуватися з початку 90-х років ХХ ст. – після здобуття країною політичної й економічної незалежності. Корпоративне законодавство розроблялося в Україні практично заново. При цьому, на жаль, не було враховано досвід зарубіжних країн у галузі правового регулювання корпоративних відносин.

У цілому становлення та розвиток корпоративного сектора національної економіки і корпоративного законодавства в Україні протягом 1991–2004 рр. можна розділити на декілька етапів [1, с.4].

Перший (підготовчий) етап (1988–1992 рр.) характеризувався структурним оформленням підприємницького руху кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. у господарські структури ринкового типу, зокрема, товариства з обмеженою відповідальністю та дрібні акціонерні товариства. Законодавчим підґрунтям цих процесів стали ухвалені у 1991 р. Закони України «Про власність», «Про підприємництво», «Про цінні папери і фондову біржу» та ін. Прийняття даних нормативних актів заклало правовий фундамент для розвитку ринкових відносин в Україні, вперше були визначені учасники таких відносин – підприємці різноманітної організаційно-правової форми, включаючи і корпоративні структури. Правовий статус господарських товариств як корпоративних суб'єктів підприємницької діяльності був закріплений в Законі України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. Далі у 1992 р. в Україні були прийняті такі приватизаційні закони: «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про приватизаційні папери». Ці законодавчі акти започаткували процеси приватизації державної власності і створили акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю на базі майна колишніх державних підприємств.

Другий етап (1993–1997 рр.) був пов'язаний з початком масового акціонування (корпоратизації) середніх і великих державних підприємств з їх подальшою приватизацією шляхом використання приватизаційних паперів. Розвиток корпоративних структур у цей період проходив під впливом процесів приватизації, діяльності інвестиційних посередників, таких як довірчі і страхові товариства, інвестиційні фонди і компанії.

Варто зазначити, що в Україні корпоратизація була використана переважно як засіб ринкової трансформації постсоціалістичної економіки, внаслідок чого вона була позбавлена на певний час стимулів і механізмів функціонування, стала, по суті, інструментом кримінально-олігархічного привласнення активів держави та перманентного перерозподілу прав власності. Звідси – занепад багатьох приватизованих підприємств, інвестиційна скрута та зростаюче соціальне невдоволення масовою приватизацією. У 1996–1997 рр. проводиться істотний перегляд норм корпоративного законодавства, були внесені значні зміни до Законів «Про підприємництво», «Про господарські товариства»; прийнято Закон «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 р., Закон «Про

Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» від 10 грудня 1997 р., внесено суттєві зміни до Закону «Про цінні папери і фондову біржу» і, таким чином, вдосконалено законодавство України про цінні папери і фондовий ринок, було створено також значну правову базу з питань управління державними корпоративними правами.

Третій етап розпочався з 1998 року (1998–2004 рр.) і був пов'язаний з істотним перегляд норм корпоративного законодавства в Україні: було створено значну правову базу з питань управління державними корпоративними правами, прийнято низку законодавчих актів, що регулюють діяльність інститутів спільного інвестування та діяльність на ринках фінансових послуг (Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15 березня 2001 р. та Закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року). За ці роки неодноразово відбувались спроби провести в парламенті проекти з глобальної реформи корпоративного законодавства, але, на жаль, вони не дали бажаного результату.

На противагу країнам з ринковою економікою, в яких корпоративний сектор формувався як об'єктивна економічна закономірність, в Україні його обов'язковою передумовою та першоосновою стала приватизація державних підприємств, тобто вирішальну роль в корпоратизації економіки на початковому етапі її трансформації відігравали не економічні, а політичні та соціально-психологічні фактори. Практично корпоративна власність як розвинута форма ринкового підприємництва механічно була перенесена в неринкове середовище України.

Подальший розвиток корпоративного законодавства в Україні був пов'язаний з втратою чинності 1 січня 2004 року Законів України «Про підприємництво» і «Про підприємства в Україні». Спеціальні положення та норми були сформульовані в Законі України «Про господарські товариства», який урегулював правила створення, діяльності, права і обов'язки учасників та засновників акціонерних товариств. Починаючи з 1 січня 2004 року, в Україні діють три нормативних акти, а саме: Господарський кодекс, Цивільний кодекс та Закон України «Про господарські товариства», якими регулюються умови створення та діяльності акціонерних товариств. Кожен із них має окремі напрямки регулювання діяльності акціонерних товариств, хоча в певній мірі є дубльованими [4, с.285]. Тому подальші дослідження корпоративного контролю в акціонерних товариствах України мають бути спрямовані на розробку пропозицій з удосконалення чинного корпоративного законодавства, усунення ситуації, коли декілька нормативно-правових актів регулюють одні й ті ж самі правовідносини.

Важливим кроком до розвитку українського корпоративного законодавства стало прийняття 23 лютого 2006 р. нового Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» № 3480–IV, за яким акціонерні товариства є юридичними особами і підлягають класифікації тієї самої нормативної бази, що й інші підприємства.

Більш широке урегулювання низки проблем, передбачається зі вступом в дію спеціального Закону України «Про акціонерні товариства» [9], який був прийнятий Верховною Радою України 17.09.2008 року, і набрав чинності через шість місяців від дня його опублікування, тобто 29.04.2009, крім другого речення частини другої статті 20, яке набирає чинності через 2 роки з дня його опублікування. Цей закон визначає порядок створення, діяльність, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів.

Можна виділити такі основні нововведення за Законом в частині утворення та правового статусу акціонерних товариств [3, с.112]: представлено більш розширене та чітке визначення поняття акціонерного товариства; практично передбачена можливість застосування акціонерного товариства одним акціонером; запроваджено новий типологічний поділ на приватні та публічні; накладаються певні обмеження щодо правового статусу учасників акціонерного товариства; дозволено формування статутного капіталу акціонерного товариства майном; загальна концепція закону полягає у посиленні захист

акціонерів – власників простих акцій шляхом покладання додаткових, порівняно із чинним законодавством, обов'язків на наглядову раду, виконавчий орган, посадових осіб акціонерного товариства; визначено чіткий порядок реєстрації акціонерних товариств, проведення загальних зборів, придбання та відчуження акцій тощо.

Якщо раніше українським законодавством передбачалась можливість формувати наглядову раду виключно з числа акціонерів, а новим законом дозволено обирати її членом як акціонера, так і його представника. Цим розв'язується проблема формування наглядової ради в АТ, учасниками якої є юридичні особи. Законом передбачається також гарантії захисту інтересів дрібних акціонерів у випадку прийняття загальними зборами певних рішень, а саме: про припинення товариства (крім ліквідації); про вчинення значного правочину, зміну розміру статутного капіталу; про незастосування переважного права акціонерів при додатковій емісії акцій у приватному товаристві.

У таких випадках акціонерам, котрі голосували проти прийняття зазначених рішень, надається право вимагати від акціонерного товариства викупити належні їм акції за ринковою вартістю.

Безперечною перевагою цього закону є його висока міра деталізації, яка дозволяє мінімізувати відсилання до інших – підзаконних документів. Проте сучасну правову базу у сфері корпоративного законодавства можна охарактеризувати як таку, що знаходиться на етапі формування і вимагає подальшого розвитку, який може здійснюватися за двома основними напрямками:

- вдосконалення раніше прийнятих нормативних актів;
- прийняття нових нормативних актів для заповнення правових пропусків.

Важливою проблемою, якої не розв'язує новий Закон, є те, що залишилась чинною норма, що загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі в них акціонерів, котрі разом володіють не менше ніж 60% голосуючих акцій. Тому, як і раніше, майже неможливо протистояти свідомому зриву зборів акціонерів [2, с.46].

Крім перелічених, існує ціла низька спеціальних законів, що регулюють окремі аспекти діяльності АТ. Серед них: Закони України "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про міжнародне приватне право", Закони України "Про управління об'єктами державної власності", "Про державне регулювання ринку цінних паперів", "Про приватизацію державного майна визначають компетенцію держави як учасника господарських відносин, у тому числі як акціонера".

Перелік загальних та спеціальних законодавчих актів, наведених вище, не є вичерпним, в переліку охарактеризовані лише основні закони, що регулюють діяльність або окремі аспекти діяльності акціонерних товариств.

Наступними за юридичною силою після законів України, які регулюють окремі аспекти діяльності акціонерних товариств, є підзаконні нормативні акти.

Наприклад, Укази Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.06.2005 року «Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» та від 28.10.2005 р. «Про заходи щодо утвердження гарантій та підвищення ефективності захисту права власності в Україні», «Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах» визначають концептуальні засади та стратегічні орієнтири щодо забезпечення поліпшення інвестиційного клімату в Україні та створення належних умов функціонування акціонерних товариств.

Особлива регулятивна роль у державному регулюванні діяльності акціонерних товариств в Україні відведена Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку. Рішенням «Про затвердження принципів корпоративного управління» та «Про схвалення типового положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства» Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку здійснює практичну реалізацію концептуальних засад, схвалених вищенаведеними указами Президента України. Рішенням ДКЦПФР «Про затвердження зразкових Статуту та внутрішніх положень відкритого АТ» затверджено такі життєво важливі типові локальні нормативно-правові акти АТ – статут,

положення про загальні збори акціонерів, положення про ревізійну комісію, положення про наглядову раду, положення про правління, положення про посадових осіб.

Процес затвердження сучасних норм корпоративного управління – механізму взаємодії між власниками компанії, її наглядовою радою і найманим менеджментом, акціонерами й інвесторами - останнім часом набув глобального характеру. Спостерігається процес уніфікації корпоративного законодавства різних за рівнем розвитку країн. Історія вироблення уніфікованих принципів і підходів до управління корпорацією налічує досить тривалий період часу. У 1997 р. "круглий стіл" бізнесу США розробив "Основні положення корпоративного управління". У 1998 р. форум по корпоративному управлінню в Японії видав "Принципи корпоративного управління". Цього ж року в Німеччині був прийнятий закон про контроль і "прозорість" в корпоративному секторі. З метою приведення норм корпоративного управління до єдиного стандарту в загальносвітовому масштабі радою ОЭСР (Організацією економічного співробітництва і розвитку) в травні 1999 року затверджені "Принципи корпоративного управління". Вони носять, передусім, рекомендаційний характер і є своєрідним орієнтиром для створення правової бази корпоративного управління на державному рівні, а також для оцінки і вироблення компанією власної практики. У документі викладені принципи, що відносяться до п'яти областей: права акціонерів, роль зацікавлених осіб в управлінні корпорацією, розкриття інформації і прозорість, обов'язки ради директорів. Цей документ спрямований на те, щоб сприяти урядам країн в їх роботі з оцінювання і вдосконалення правової, інституціональної і нормативної бази корпоративного управління у власних країнах, а також дати орієнтири і рекомендації фондовим біржам, інвесторам, корпораціям і іншим учасникам корпоративних стосунків. Стовідсотковий рівень реалізації цих принципів не досягнутий ніде. Але найбільш наблизилися до нього розвинені країни, що в першу чергу належать до англо-американської правової сім'ї (США, Канада).

За останні роки широкого поширення у світі набули кодекси корпоративного управління. Вони покликані переконати інвесторів (передусім міноритарних) в тому, що компанії діятимуть в інтересах усіх акціонерів і створюватимуть їм можливість оперативно отримувати достатню інформацію про стан справ в компаніях. Одним з визначень кодексу корпоративного управління є "Корпоративний кодекс - документ, який описує стандарти і цінності компанії, процедури їх впровадження в практичне життя організації і механізми контролю за виконанням прийнятих правил".

До кінця 2002 р. міжнародними організаціями, об'єднаннями інвесторів, урядами різних країн і компаніями було прийнято близько 90 кодексів корпоративного управління. У наступні роки їх кількість продовжувала збільшуватися, що наочно представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Прийняття кодексів і рекомендацій корпоративного управління в країнах світу

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Країна, в якій прийняті відповідні документи	UK			FR		ES	BE	PL		SK	SK	NL	SI	SE	ES	PT	RO
						NL	UK	IT		RO	PL	UA1	LT	EE	LV	LU	UA
						FI	US	KO		MT	DE		HU	KZ	IT	BG	
						JA	IN	ME		DK	FR		FI	JA		UA2	
							BR			CZ	CY		BE				
							MA			KZ	TU						
											AT						
											RU						
			UA	Рекомендації корпоративного управління							UA	Кодекси корпоративного управління					

US – США, FR – Франція, FI – Фінляндія, NL – Нідерланди, ES – Іспанія,

BE – Бельгія, IT – Італія, PT – Португалія, ME – Мексика, BR – Бразилія, RO – Румунія, SK – Словаччина, CZ – Чехія, DK – Данія, MT – Мальта, MA – Малайзія, IN – Індія, AT – Австрія, CY – Кіпр, DE – Німеччина, PL – Польща, HU – Угорщина, LT – Литва, SI – Словенія, EE – Естонія, SE – Швеція, LV – Латвія, BG – Болгарія, LU – Люксембург, KZ – Казахстан, KO – Республіка Корея, TU – Туреччина, JA – Японія, RU – Російська Федерація, UA1 – Україна (принципи корпоративного управління для акціонерних товариств), UA2 – Україна (Методичні рекомендації по вдосконаленню корпоративного управління в банках України), UA – Україна (Кодекс корпоративного управління).

Оснoву змісту кодексів корпоративного управління складають рекомендації по основних компонентах процесу корпоративного управління в акціонерних товариствах, таких, як підготовка і проведення загальних зборів акціонерів, обрання і забезпечення ефективної діяльності рад директорів, діяльність виконавчого органу (правління, генеральний директор), розкриття інформації про діяльність компанії, підготовка і проведення важливих корпоративних рішень (злиття, поглинання, реорганізація). Основний зміст рекомендацій полягає в тому, що діяльність органів акціонерного товариства, ухвалення рішень з питань, що значно впливають на діяльність акціонерного товариства, здійснюються так, щоб не порушувалися законні права та інтереси акціонерів, а також інших зацікавлених груп. Кожна держава має свої власні традиції і свій власний підхід до корпоративного управління, що позначається на змісті кодексів різних країн.

Кодекси істотно розрізняються також і за обсягом. Так, наприклад, американський Марквєнський банк розробив документ, що називається "Політика в області етичних норм і конфліктів". На 19 сторінках службовцям пояснюється, що таке "добре" і, що таке "погано". На протипагу цьому, велика комп'ютерна компанія "Cray Research Incorporated" навпаки обмежилася шістьнадцятьма словами. Її кодекс свідчить: "Співробітники "Cray" довіряють один одному і упевнені, що кожен виконує свою справу по вищих етичних стандартах" [5].

Кодекси корпоративного управління відрізняються не лише змістом і обсягом, але також застосуванням і рівнем їх деталізації. Глобальний процес формування кодексів передової практики корпоративного управління торкнувся і України. Так, відповідно до п. 4 указу Президента України від 21.03.02 р. №280/2002 Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку України розробила і впровадила принципи корпоративного управління для акціонерних товариств (рішення ГКЦБФР від 11.12.03 р. №571). Постановою правління Національного банку України від 28.03.07 р. №98 на додаток до цих принципів затверджені Методичні рекомендації по вдосконаленню корпоративного управління в банках України. Робота над національними принципами (кодексом) корпоративного управління в Україні пройшла наступні етапи [8; 9]:

1. Узагальнення світового досвіду у сфері корпоративного управління. На першому етапі проведено узагальнення світового досвіду, кращих світових традицій і загальноприйнятих принципів корпоративного управління. В Україні була видана перша збірка міжнародних і національних стандартів корпоративного управління, яка включає принципи корпоративного управління ОЭСР та інші не менш важливі документи з корпоративного управління.

2. Розробка рекомендацій щодо найкращої практики корпоративного управління для акціонерних товариств. На цьому етапі була зроблена спроба сформулювати рекомендації щодо захисту прав акціонерів, прозорості і відкритості в діяльності акціонерних товариств, врегулюванню конфлікту інтересів. Результатом роботи стала поява Рекомендацій щодо найкращої практики корпоративного управління для акціонерних товариств, які були поузгоджені рішенням ГКЦБФР від 2.06.02 р. №190 і запропоновані акціонерним товариствам України для застосування.

3. Обговорення міжнародних і національних стандартів корпоративного управління на публічних заходах, результатом яких стали рекомендації їх учасників стосовно розробки національних принципів (кодексу) корпоративного управління. Ці рекомендації були офіційно передані в Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку в червні 2002 р.

4. Розробка проекту Принципів корпоративного управління України. Спеціальною робочою групою з питань корпоративного управління і прав акціонерів був розроблений проект Принципів корпоративного управління України, була визначена структура документа і сформульовані принципи корпоративного управління. Результатом роботи стала розробка і прийняття цією групою 25 квітня 2003 р. проекту Принципів корпоративного управління України.

Проте ці акти лише частково відбивають світові тенденції в питаннях корпоративного управління.

Подальший розвиток корпоративного законодавства в Україні пов'язаний з таким важливим кроком, як затвердження ГКЦБФР від 02.07.2008 №737 Кодексу корпоративного управління (поведінки). Тепер українські компанії підрозділяються на дві групи, ті які декларують виконання правил корпоративної поведінки і етики, і тих, які їх ігнорують. Оскільки Україна вже є членом СОТ, а її суб'єкти господарювання все частіше використовують світові фінансові схеми, питання про відповідність корпоративного управління загальновизнаному еталону стає актуальним не лише для великих компаній, але і фактично для кожної середньої компанії. Отже, наявність в компанії власного відкритого кодексу корпоративного управління сприятиме формуванню її сприятливого іміджу в очах інвесторів. Для тих компаній, які ще не мають свого корпоративного кодексу нижче представлена рекомендована (типова) його форма (табл. 3).

Таблиця 3

Корпоративний кодекс, рекомендований для впровадження українськими організаціями
(типова форма)

№ п/п	Принцип корпоративного управління	Зміст принципу корпоративного управління
1	2	3
1	Корпоративна поведінка виконавчих органів підприємства	Розумне, добросовісне, виключно в інтересах певного підприємства ефективне керівництво поточною діяльністю.
		Забезпечення найбільш ефективного здійснення покладених функцій.
		Організація і ведення діяльності відповідно до фінансово-господарського плану.
2	Своєчасне розкриття повної і достовірної інформації про підприємство	Акціонери мають можливість отримувати повну і достовірну інформацію, у тому числі про фінансове положення товариства, результати його діяльності, про управління товариством, про великих акціонерів товариства, а також про істотні факти, що зачіпають його фінансово-господарську діяльність.
		На підприємстві повинен здійснюватися контроль за використанням конфіденційної інформації.
3	Дотримання прав зацікавлених осіб, у тому числі працівників підприємства, і заохочення активної співпраці підприємства і зацікавлених осіб в цілях збільшення активів суспільства, вартості акцій та інших цінних паперів суспільства, створення нових робочих місць.	Для забезпечення ефективної діяльності підприємства його виконавчі органи повинні враховувати інтереси третіх осіб, у тому числі кредиторів суспільства, держави та інших утворень, на території яких знаходиться підприємство або його структурні підрозділи.
		Органи управління повинні сприяти зацікавленості працівників в ефективній роботі підприємства. Керівництво підприємства повинне забезпечити співробітникам умови для професійної і творчої реалізації. У свою чергу співробітники, справою повинні довести свій професіоналізм і лояльність до підприємства. У кожного співробітника має бути розуміння власної відповідальності. Будь-які проблеми на підприємстві в стосунках керівництва і персоналу повинні вирішуватися у рамках конструктивного діалогу і взаємного компромісу.

1	2	3
4	Контроль за фінансово-господарською діяльністю	Практика корпоративної поведінки повинна забезпечувати ефективний контроль за фінансово-господарською діяльністю.
5	Інформаційна політика	Інформаційна політика підприємства повинна забезпечувати можливість вільного і необтяжливого доступу до інформації про підприємство шляхом проведення виступів і інтерв'ю в засобах масової інформації посадовців товариства, інформаційних семінарів та інших зустрічей з акціонерами.
6	Практика корпоративної поведінки між головним підприємством і його структурними підрозділами.	Підприємство – це єдина система, об'єднана не лише принципами технологічної і організаційної взаємодії, але і загальними цінностями і командним духом. Взаємна підтримка організаційними, фінансовими, інтелектуальними і адміністративними ресурсами, дозволяє кожному з підрозділів компанії збільшувати власні можливості і потенціал. Головне підприємство несе відповідальність за успішне функціонування і розвиток усіх підрозділів, а кожен підрозділ повинен діяти у рамках єдиної корпоративної ідеології. Тільки конкретні результати роботи підрозділу визначають його місце і статус в єдиній структурі корпорації.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, в умовах процесів, які нині протікають у світі і повноправним учасником яких є і Україна, пошук досконалої системи корпоративного управління залишається одним з пріоритетних завдань, як на рівні окремих держав, так і на міждержавному рівні. Русійськими силами сучасної реформи корпоративного законодавства, що охопила практично усі країни, об'єктивно є: інтернаціоналізація і конкуренція; зміна числа акціонерів і їх структури; розвиток фінансових ринків і нових технологій. Значна кількість різних національних і міжнародних кодексів корпоративного управління, що з'явилися в 90-і рр., відбивають цю тенденцію і все сильніше впливають на традиційне законодавство. Не підлягає сумніву, що хоча законодавча база країн з транзитивною економікою значно покращала, дотримання законів в більшості країн залишається незадовільним.

Література

1. Алексеев С. В. Формування та розвиток корпоративних форм підприємництва в промисловості України у 1991–2004 рр./ С. В. Алексеев // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 3. – С. 3–10.
2. Карпенко Г. В. Нормативно-правове забезпечення корпоративного управління: проблеми залучення інвестицій на вітчизняні підприємства/ Г. В. Карпенко, А. П. Данькевич // Фінанси України. – 2009. – № 7. – С. 39–46.
3. Коваленко О. І. Правові та організаційно-фінансові питання регулювання та захисту корпоративних інтересів суб'єктів господарювання в акціонерних товариствах / О. І. Коваленко, Н. О. Коваленко // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2009. – С. 15–23.
4. Круш В. В. Організаційно-правові аспекти діяльності акціонерних товариств в Україні / В. В. Круш // Економічний простір. – 2008. – № 13. – С. 283–289.
5. Бахарев А. Зачем компаниям нужен корпоративный кодекс / А. Бахарев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hrm.ru>.
6. Костюк А. Кодексы корпоративного управления в странах ЕС и СНГ/ А. Костюк, Е. Кондрунина // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 5. – С. 11–15.
7. Тесакова Н. Місія і корпоративний кодекс /Н. Тесакова. – М.: РИП-холдинг, 2003.– 188 с.
8. Склярів С. М. Соблюдение баланса интересов миноритарных и мажоритарных акционеров в законодательстве зарубежных стран / С. М. Склярів, Е. М. Заславская. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duma.gov.ru/sobstven/analysis>.
9. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09. 2008, № 514–VI.